

ZÁRÓTANULMÁNY

a nevelésbe vétel kérdéseivel foglalkozó munkacsoport első évi tevékenységéről

készítette: Vida Zsuzsa, Csillag Mirna, Gúr Péter Attila és Lasztócziné Szomorú Mónika

I. Megalakulás, célkitűzések, működési keretek

Az átmeneti nevelésbe vétel kérdéseivel, dilemmáival foglalkozó munkacsoport 2009. 06. 15-én alakult meg az alábbi szakemberek részvételével:

- Gúr Péter Attila, Lasztócziné Szomorú Mónika, Miskolc Gyermekjóléti Módszertani Központ
- Csillag Mirna, Budapest XV. kerület Gyermek- és Ifjúságléti Központ
- Takács Viktória, Pántyáné Varga Angéla Baranya Megyei TEGYESZ
- Kovács Erika, BAZ Megyei TEGYESZ
- Szarka Ilona, Hadházi Henriett, Aranyos Tímea, Veszprém Megyei TEGYESZ
- Bényi Szilvia, Vida Zsuzsa, Fővárosi TEGYESZ

Célként fogalmaztuk meg olyan segédanyag összeállítását, amely országos, egységes és legitim. A legitimitást a munkacsoport összetétele, a munkafolyamat második fázisában behívott tagok, a szakminisztérium, országos módszertani intézet, fenntartói és hatósági oldal képviselője garantálhatja.

Az elkészült segédanyag megismertetése, elfogadtatása megkívánja a **kapcsolatépítést**

- helyi szinten
- megyei, regionális szinten
- szakterületek között.

A munkacsoport alakuló ülésén megfogalmazta azokat az alapelveket, amelyek mentén az átmeneti nevelésbe vétel témaköre feldolgozható, abban az értelemben is, hogy ezek a folyamat valamennyi fázisában értelmezhetőek és értelmezendőek!

- a munka során az optimális működés meghatározását kell szem előtt tartani
- javaslatok, határozatok megalapozottsága – kapcsolatfelvétel alap- és szakellátás között már a döntés-előkészítés fázisában!
- hiteles információk, adatok mindkét irányba történő áramoltatása (információk – reakciók), ezek dokumentáltsága
- döntés felelősségének felvállalása (a család és a szakemberek részéről is)
- illetékesség és esetgazdaság kérdése legyen egyértelmű
- adatvédelemi szabályok betartása
- kapcsolatépítés, partnerség: egymás kompetenciájának tiszteletben tartása, a rendszer ismerete
- rendszerszemléletű munka – a gondoskodás helyettesítő és átmeneti jellegű legyen
- team döntés

Megtörtént a feldolgozandó folyamat időbeli kereteinek meghatározása:

Az átmeneti nevelésbe vétel folyamatát az eljárás megindításának pillanatától (ideiglenes hatályú elhelyezés, illetve az átmeneti nevelésbe vételi eljárás megindítása) a nevelésbe vételről és a gondozási hely kijelöléséről szóló határozat elkészültéig kívánjuk áttekinteni.

Ami ezen túlmutat (pl. nevelésbe vétel felülvizsgálata, örökbe fogadhatóvá nyilvánítás), azzal kapcsolatban ajánlást kívánunk megfogalmazni annak érdekében, hogy más munkacsoport gondolja végig, mennyire illeszthető be munkacsoportja programjába.

Az átmeneti nevelésbe vétel folyamatának az alábbi **tematika szerinti** feldolgozást vállalta a munkacsoport:

- I. a hatósági eljárás megindulása (ideiglenes hatályú elhelyezés – nevelésbevételi eljárás)
- II. befogadás (átadás-átvétel, információk), személyes kapcsolatfelvétel pillanata
- III. szakértői bizottság működése a folyamatban
- IV. elhelyezési értekezlet (személyes jelenlét – döntési kompetenciák)
- V. gondozási helyre kerülés (keresés szempontjai, módja, ismerkedés)

A munkacsoport összetételét illetően álláspontunk az volt, hogy az állandó tagokon túl az egyes témaköröknek megfelelően külső tagok behívása is szükséges.

Állandó tagok:

- Gyermekjóléti Szolgálat családgondozója
- Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság képviselője
- Elhelyezési Szolgálat munkatársa
- Befogadó otthon / nevelőszülői hálózat képviselője

Behívandó tagok:

- hatóság képviselője
- rendőrség képviselője
- leendő gondozási hely képviselője (gyermekotthon, lakásotthon, nevelőszülői hálózat)
- gyámi gondozói tanácsadók és nevelőszülői tanácsadók
- gyermekjogi képviselő

A 2009. június 23-án megrendezésre került módszertani napon munkacsoportunk megismertette programját a többi munkacsoporttal, s ajánlasként fogalmazta meg a többi munkacsoport számára, hogy szükséges meghatározni

- a munkacsoportok állandó tagjainak maximális létszámát
- a munkacsoportok működésének időkeretét.

Ezen a napon munkacsoportunkhoz a bemutatott program hatására újabb résztvevők csatlakoztak, így a tényleges munkát 2009 szeptemberében 7 megye (illetve a főváros) szakszolgálatainak, két módszertani gyermekjóléti szolgálat munkatársainak és a módszertani intézet képviselőjének részvételével indítottuk 2009. szeptember 9-én. (A résztvevők teljes listáját a mellékletben közöljük.)

Visszatekintve a munkacsoport első megbeszélésére megállapítottuk, hogy az **állandó tagok** tekintetében még nem képviselteti magát **befogadó otthon, illetve nevelőszülői hálózat**. Mivel szükségesnek láttuk az ő jelenlétüket és aktív munkájukat, így a munkacsoportba bekapcsolódott két új kolléga: Barnóthné Németh Mária a BAZ Megyei Gyermekvédelmi Központ Befogadó Otthonából és dr. Deákné Bencsik Mária a BAZ Megyei Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózatából.

Behívandó tagok tekintetében abban állapodtunk meg, hogy a munkacsoportban képviselt megyéket, illetve városokat, valamint a módszertani intézményeket keressük meg körlevélben, hogy kikérjük a véleményüket arról, milyen kérdésekkel, problémákkal kellene munkacsoportunknak az adott témában foglalkoznia.

Így az érintett városi gyámhivatalok és gyámhatóságok, kerületi illetve városi rendőrkapitányságok, rajtuk kívül a módszertani gyermekotthonok (Miskolc és Tolna megye), valamint a Baranya Megyei Módszertani Nevelőszülői Hálózat írásos megkeresését tűztük ki feladatként. A gyámi tanácsadókat a fővárosban rendszeresen működő gyámi tanácsadói munkacsoporton, konkrétan Zsámbéki Eszteren keresztül tervezzük megszólítani és a munkába bevonni, gyermekjogi képviselőként pedig dr. Pauzáné dr. Suha Judit megkeresése mellett döntött a munkacsoport.

A behívandó tagok megszólítása, véleményének bekérése a kiscsoportok munkájával párhuzamosan történt, éppen azért, hogy elkészült anyag ne befolyásolja az ő probléma felvetésüket. A két elkészített emlékeztető csatolásával a külső tagok írásos megszólítását Csillag Mirna vállalta.

Alapvető dilemmaként először azt kellett eldöntenünk, hogy első szakaszban egy-két témakör részletes kidolgozásával induljunk el, vagy decemberig készítsük el a nevelésbe vétel folyamatának részletes vázlatát, amelynek alapos kidolgozása a következő szakaszban kezdődhet meg. Ez utóbbi mellett döntöttünk.

Meghatároztuk munkacsoportunk **munkamódszerét**:

Négy tematikus kiscsoport alakult meg az alábbiak szerint:

- **A hatósági eljárás megindulásának kérdései**
Csillag Mirna, Gúr Péter, Vida Zsuzsa
- **A befogadás protokollja**
Lasztócziné Szomorú Mónika, Deákné Geri Katalin, Bényi Szilvi, Barnóthné Németh Mária és dr. Deákné Bencsik Mária
- **A szakértői bizottság működése a folyamatban**
Hadházi Henriett, Aranyos Tímea, Kovács Andrásné
- **Elhelyezési értekezlet protokollja**
Takács Viktória, Vatiné Nádas Nóra, Péter Szilvia, Szarka Ilona, Pánczél Zsóka. Ez a kiscsoport foglalkozik a gondozási hely keresésének szempontjaival is.

A kiscsoportok egyeztették témájuk vázlatát, az információáramlás módját, munkamódszerüket. Megállapodtunk abban, hogy a vázlatok készítésekor a helyi működési sajátosságokon túllépve a folyamat **optimális leírását** tartjuk szem előtt, és az első munkacsoport ülésen megfogalmazott **alapelvek** szellemében dolgozzuk fel a kérdéseket.

II. A munkaanyag vázlata

2009. 11. 03-án vitatta meg munkacsoportunk a tematikus kiscsoportok által elkészített munkaanyag első verzióját.

II/1. A hatósági eljárás megindulásának kérdéskörét kidolgozó kiscsoport az alábbi problémákra fókuszált:

1. Ideiglenes hatályú elhelyezés – nevelésbe vétel létjogosultsága
2. Az átmeneti gondozás és az ideiglenes elhelyezés viszonya
3. A döntések szintjei, felelősségvállalás
4. Együttműködések
5. Időbeli keretek
6. Dokumentálás, megjelenítés
7. Illetékesség és annak rendezhetősége

Munkaanyagukból – a teljesség igénye nélkül – az alábbi problémaköröket kívánjuk kiemelni.

1. Ideiglenes hatályú elhelyezés – nevelésbe vétel létjogosultsága

Az ideiglenes hatályú elhelyezések országosan igen magas aránya mögött (több mint 80 %-a a szakellátásba kerüléseknek IH-val történik) vélhetően az a tapasztalat érhető tetten, hogy az egyetlen biztos módszer arra, hogy a nevelésbe vételt megalapozó vizsgálatokat el lehessen végezni, ha a gyermek ideiglenes hatállyal elhelyezésre kerül befogadó otthonban vagy nevelőszülői családban. Biztos, hogy ez az egyetlen garancia?

A gyermek érdeke egyrészt, hogy az eljárás elhúzódása miatt ne érje hátrány, másrészt az is, hogy ha ez nem veszélyezteti, maradhasson családjá körében, amíg el nem dől, szükséges-e szakellátásba kerülése. Indokolatlanul ne kelljen megélnie a családból történő kiemelés traumáját.

Amennyiben mindkét jogintézménynek van létjogosultsága, az alábbi felvetéseket szükséges újrarendelni:

- a jogszabályi megfogalmazás pontosítása szükséges, az ideiglenes hatályú elhelyezés nem csupán az életveszélyes, súlyos veszélyeztetettséggel járó helyzetek esetén alkalmazandó, hanem akkor is, ha nem várható a szülők együttműködése a vizsgálatok során, így a gyermeket nem éri az eljárás elhúzódása, késedelmessége miatt hátrány;
- a nevelésbe vétel jogintézménye igazán a családba fogadás, nevezett gyámság további nem vállalása esetén működhet, esetleg az átmeneti gondozásban lévő gyermekek esetében;
- hogyan lehet a gyermek vizsgálatokon való megjelenését garantálni úgy, hogy a szülői jogok sem sérüljenek, illetve a családgondozó sem lépje túl a kompetenciáját?
- létezhet-e a kötelezésnek valamilyen jogintézménye, hogy a gyermeket csak azért ne kelljen ideiglenes hatállyal elhelyezni, hogy a nevelésbe vétel szükségességét megalapozó vizsgálatokat el lehessen végezni?

2. Az átmeneti gondozás és az ideiglenes elhelyezés viszonya

Tudatosítani szükséges, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezés és az átmeneti gondozás nem szinonimája egymásnak, nem válthatja ki egyik a másikat, attól függően, hogy az adott megye, település intézményrendszerében mely intézmények találhatóak meg.

Az átmeneti gondozásnak tudatosabban fel kell ismernie a szakellátás szükségességének pillanatát (intézményi érdek ↔ gyermek érdeke).

Ugyanakkor az ideiglenes hatályú elhelyezés helyszínéként a befogadó otthon illetve nevelőszülői elhelyezésen túl nagyobb hangsúlyt kellene, hogy kapjon a harmadik személy, illetve más család.

Szükséges végiggondolni, hogy a kevert profilú átmeneti gondozást nyújtó intézmények mennyire tudják elősegíteni az alap- és szakellátás közötti átmenetet, vagy éppen ez eredményezi a kompetenciák összecsúszását.

3. A döntések szintjei, felelősségvállalás

Ennek ellenére a döntés „elaprózódása” – a döntés ugyanis több szinten történik – nagymértékben befolyásolja az egész ellátó rendszer hatékony működését. Megnövekszik a szubjektivitás, megkérdőjeleződhetnek az egyes szinteken meghozott döntések.

- családgondozó magában
- családgondozó team, szakmai vezető
- gyermekjóléti szolgálat – hatóság
- hatóság – TEGYESZ
- elhelyezési értekezlet – gyámhivatal
- gyámhivatal döntése
- másodfokú gyámhatóság, illetve bíróság

Kérdés: a felelősségvállalás egyes szintjeit megkérdőjelezheti-e a hatóság? Milyen jogosítvány, felhatalmazás alapján?

Az a feladat, hogy a nevelésbe vételi eljárás az egyes döntéshozói szinteken minél gyorsabban, minél hatékonyabban menjen végig, hogy a gyermek és a család további sorsát meghatározó döntés késedelem nélkül, az optimális időben megszülethessen.

Ennek két alapfeltétele van véleményünk szerint:

- a családgondozás során a problémák pontos megjelenítése, a megtett intézkedések korrekt dokumentálása
- az egyes döntéshozói szintek közötti együttműködés a partnerség jegyében, vagyis egymás kompetenciáinak tiszteletben tartása.

4. Együttműködések

Az adatlapok kötelező útját rögzítő jogszabályi kötelezettségeken túl a gyermek érdekében az alap- és szakellátás szakemberei a hatékony esetvezetés érdekében **minden lehetséges csatornán keresztül kell, hogy kommunikáljanak egymással** (telefon, levél, személyes konzultáció, stb.).

A kezdeményező az a fél, kell, hogy legyen, ahol a gyermek, s ezzel az aktuális információ van.

5. Időbeli keretek

Ideiglenes hatályú elhelyezés 22 napja – a Szakszolgálat 22 munkanap alatt készítsen javaslatot – a Gyámhivatal 22/27/45 munkanap alatt hozzon döntést.

Kérdés: Honnan indul a Szakszolgálat 22 napja? – a felkérés jelentősége.

A felkérés fogalmának, szerepének tisztázása azért is megkerülhetetlen, hogy a helyi gyakorlatok helyett jogszabályi garancia biztosítsa a gyermekek ügyének kezelésében az esélyegyenlőséget – függetlenül a területi, illetve a szakmai felkészültségbeli különbségektől.

Nem csupán a gyermekjóléti szolgálatnak, illetve a Szakszolgálatnak van a javaslatétel tekintetében határideje, hanem a hatóságnak is! Ez evidenciának tűnhet, hiszen a jogszabályok szigorítása éppen azt az illúziót kelti, hogy a gyermekek ügyében hozott döntések soron kívüliséget élveznek, illetve az eljárási határidők egyre szigorúbb, egyre pontosabb meghatározása is ezt támasztja alá. Mégis azt tapasztaljuk, hogy az alap- illetve szakellátás egyes javaslataira csak hónapok múltán születnek hatósági döntések az eljárás felfüggesztése mellett (vagy akár azt mellőzve).

A valóságban a gyermekek átlagosan 45 napot töltenek IH-ban ha az ideiglenes hatályú elhelyezés aztán megszüntetésre kerül, s a gyermek családjába hazatérhet, s átlagosan 70 napot akkor, ha nevelésbe vételre kerül sor (2009. évi fővárosi adatok).

A hatósági döntés elhúzódása a bizonytalan, ideiglenes helyzet fenntartásával szintén veszélyezteti a gyermeket, és akár hosszútávra kiható hátrányt, károsodást okozhat.

6. Dokumentálás, megjelenítés

A problémák megjelenítésének, a pontos dokumentálásnak kettős célja van:

- **a problémák megjelenítése a család felé, a várható következményekkel történő szembesítés, a felelősségvállalás tudatosítása;**
- **az együttműködés, illetve az együttműködési problémák dokumentálása, ezzel a szükséges hatósági intézkedés megalapozottságának dokumentálása.**

A **segítő munka korrekt értékelése** (mélység – tartalom – időbeliség tekintetében) lehet a minőségbiztosítás garanciája minden településen.

Kérdések:

- szükséges-e jogszabály módosítás a dokumentációnak a Szakszolgálathoz történő közvetlen eljuttatása érdekében?
- az ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálatra kötelezett és jogosult gyámhivatal, illetve a Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság szociális munkásának előzmények begyűjtésére, illetve a vizsgálatok elvégzésére irányuló munkája párhuzamosan vagy egymást követően kell-e hogy történjen?
- párhuzamosság – szakmaközi együttműködésre módszertani ajánlás (?)

S ismét a gyámhivatali felkérés jelentőségét kell hangsúlyoznunk, hisz a gyermek érdeke, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezés valóban ideiglenes legyen.

7. Illetékesség és annak rendezhetősége

A jogszabályok az illetékesség kérdését nagyon pontosan szabályozzák, ugyanakkor a gyakorlatban az illetékesség rendezése sokszor életszerűtlen, s szakmailag nem igazán célszerű.

A **szolgáltatások igénybe vétele** nagyobb rugalmasságot igényel, mint ami az illetékesség kérdésének hatósági rendezése tekintetében lehetséges.

A családgondozást végző gyermekjóléti szolgálatok között az esetátadás többé-kevésbé működik, de abban a pillanatban, ahogy a szakellátás, mint megyei fenntartói kötelezettség belép a képbe, az illetékesség meghatározása kulcskérdéssé válik, és az esetlegesen szükséges otthon nyújtó ellátás biztosítása komoly anyagi terheket ró a fenntartó megyei önkormányzatra.

Ráadásul az egyes **megyék átvállalási gyakorlata** rendkívül eltérő. Legtöbb megyében a megyei közgyűlés döntése szükséges ahhoz, hogy egy illetékességi területen kívüli gyermek átvállalása megtörténhessen. A fővárosban önkormányzati rendelet határozza meg az átvállalás kérdését.

A gyermek érdekében prioritások megfogalmazása szükséges – kérdés, hogy ezek befolyásolhatják-e az illetékesség kérdésének rendezését.

- az átmeneti nevelés végső céljának, mint a hazagondozás lehetőségének biztosítása;
- ennek érdekében a szülők, hozzátartozók kapcsolattartásának lehetőség szerint zökkenőmentes biztosítása;
- testvérek együttes elhelyezésének kívánalma;
- szükséglet szerinti ellátás szempontja.

II/2. A befogadás protokollja

1. A humánus beszállítás
2. Rendőrségi protokoll
3. Külföldi állampolgárságú gyerekek ideiglenes hatályú elhelyezése
4. A befogadás helyei, módjai
5. A befogadó hely és az elhelyezés kommunikációja

Az egyes témakörök kapcsán az alábbi kérdések merültek fel:

- A gyermek beszállításában **mi a hatóság szerepe, s mi lehet a családgondozóé?** A családgondozó közreműködése bizonyos esetekben kulcsfontosságú lehet, pl. a kisebb gyermek megnyugtató tekintetében, de a beszállítás nem a családgondozó feladata!
- Szükséges lenne a rendőrségi protokoll elkészítése a rendőrség képviselőinek közreműködésével – az **egységes, humánus, jogszerű intézkedések érdekében**. Mit tehet a rendőrség az IH végrehajtása érdekében? Kinek van joga „köröztetni” egy IH-s gyermeket a befogadó helyre történő beszállítás érdekében? Mennyire szakszerűek a rendőrség által hozott ideiglenes hatályú elhelyezésről szóló végzések?
- A 72 órás krízis elhelyezés protokollja is kidolgozásra vár.
- **Külföldi állampolgárságú gyerekek IH-ja** - érintettük a külföldi állampolgárságú gyerekekkel kapcsolatos gondokat: milyen indokok alapján szűnhet meg az ő esetükben az ideiglenes hatályú elhelyezés? **Mit jelent esetükben a veszélyeztetettség?** Milyen lehetőségei vannak az alapellátásnak és a szakszolgáltatásnak a veszélyeztetettség megszüntetésében? Megpróbálunk válaszokat kapni az ezzel a kérdéssel speciálisan foglalkozó gyámhivataltól.
- Komoly szakmai vitát vált ki a szakemberek körében, hogy az egyes **IH-s befogadó helyek** – befogadó otthon, nevelőszülő, lakásotthon IH-s férőhelye – mennyiben befolyásolják, hogy a gyermeknek van-e útja a családjához, illetve megfogalmazódott, mennyire meghatározó az IH helyszíne, tapasztalataink szerint ugyanis a befogadó otthonban több lehetősége van a családnak a látogatásra, mint a nevelőszülői ellátásban történő elhelyezés esetén.
- Felmerült kérdésként, hogy a befogadó hely és az elhelyezési csoport hogyan kommunikálja a gyerek felé a helyzetét, a várható eseményeket, azok magyarázatát. Ezeket is meg kell jelenítenünk. Irányelvként megfogalmaztuk, hogy a befogadó csak minimális információt nyújtson a szülőknek, az is korlátozódjon a gyerekekre, a helyre, a kapcsolattartásra, mert az alapellátás feladata a gondozás keretein belül a tervezés, és a jövő kialakítása. Avagy **beszélhetünk-e hazagondozásról az IH ideje alatt**, vagy ennek az időszaknak a családgondozása még egyértelműen a gyermekjóléti szolgálat családgondozójának a feladata? Kinek mi a kompetenciája – a gyermekjóléti szolgálat, a befogadó hely, az elhelyezési szolgálat, a szakértői bizottság viszonylatában vizsgáltuk a kérdést.

II/3. A Szakértői Bizottság a folyamatban

Két kulcsfontosságú kérdést emeltünk ki a Szakértői Bizottság tevékenysége tekintetében:

1. Indokolt-e a Szakértői Bizottság szociális munkásának látogatása a vérszerinti családnál?
2. Hazakerülés – védelembe vétel - megoldandó feladatok – avagy mire lehet használni a Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság szakvéleményét ha a gyermek visszakerül az alapellátásba, illetve ha nevelésbe vételre kerül sor?

- A munkacsoport véleménye szerint **nem szükséges a Bizottság szociális munkásának a látogatása a vérszerinti családnál**, hisz az alapellátás családgondozójának egyik kiemelt feladata az ideiglenesen elhelyezett gyerek családjával történő kapcsolattartás, környezettanulmány készítése, gondozási tevékenység végzése. A gondozás során előkerülő információkat meg kell osztania a szakemberekkel; véleményének, tapasztalatainak elfogadása a partneri munka, a bizalom egyik alapja. **A krízishelyzetben (a bármilyen okból történő kiemelés annak értékelve) levő család ügyébe egy új személy belépése zavaró momentum**, hiszen több terület szakemberével fog a család találkozni: alapellátás, gyámhivatal, befogadó hely, szakértői bizottság. Álláspontunk szerint kell, hogy legyen kapcsolat a szakértői bizottság szociális munkása, illetve a család között, de családlátogatásra ne kerüljön sor, csak kivételesen indokolt esetben.
- Munkacsoportunk hangsúlyozta az anyagban a **külső-belső kapcsolatrendszer működtetésének fontosságát, és a naprakész információk meglétének, azok áramoltatásának jelentőségét.**
- Bonyolultabb, nehezebb esetek megoldásában a családgondozó által **esetmegbeszéléseken** elmondott tapasztalatok, vélemények kiegészítik a szakértői bizottság munkáját. A leggondosabban kitöltött adatlapon sem tud megjelenni minden fontos információ. A gyerek sorsában történő döntés meghozatalában a valósághoz minél inkább kell közelíteni, így nőhet az esély a családban maradásra, jó megoldás megtalálására.
- A szakértői vizsgálatokon olyan megoldásra váró feladatok is napfényre kerülnek, melyek a gyerek hazakerülése esetén is alapvetőek lehetnek. Ezek számonkérésének módja is végiggondolandó. Ehhez alapfeltétel az, hogy **a szakértői vélemény eljusson az alapellátáshoz, hogy a későbbi védelembe vétel kötelezően megoldandó feladatává válhasson.** Ez feltételezi azt is, hogy az ideiglenes elhelyezésből hazakerülő gyerek védelembe vételére kerüljön sor, a család ne maradjon szorosabb felügyelet, kíséret nélkül. Nyilván vannak olyan helyzetek, mikor ez nem szükséges, de tapasztalatok szerint az esetek nagy számában igen. Vagyis a szakértői vélemény hasznos eszköz az alapellátás gondozási céljainak megállapításában.
- Ugyanakkor, ha a gyermek nevelésbe vételére kerül sor, a Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság **szakvéleményében megfogalmazott feladatok az egyéni elhelyezési terv meghatározó elemei kell, hogy legyenek az átmeneti nevelésbe vétel céljának, a mielőbbi hazagondozásnak az érdekében.**

II/4. Az elhelyezési értekezlet protokollja

A tematikus kiscsoport hangsúlyozta, hogy **a felkérés megérkezéséig nincs jogosultsága sem a Bizottságnak a vizsgálatra, sem a Szakszolgáltatnak az értekezlet tartására.**

Feltétlenül szükséges, hogy a felkérésben a hivatal kitérjen arra, hogy a nevelésbe vételt indokoltnak tartja, tehát az ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálatát elvégezte.

A megvitatott főbb kérdések:

1. Az elhelyezési értekezlet funkciója - a folyamat lezárása
 2. Az elhelyezési értekezlet résztvevői
 3. Sikertelen elhelyezési értekezlet
 4. Elhelyezési javaslat ↔ Szakértői Bizottsági javaslata
- Megvittuk, hogy **minden esetben kell-e elhelyezési tanácskozást/értekezletet tartani** az IH-t követően. Abban állapodott meg a csoport, hogy indokolt akkor is, ha egyértelmű a gyermek hazakerülése, hiszen a folyamatot le kell zárni. A gyerekek a bent töltött idő alatt erre várnak. A szülők számára is egyértelműsíteni kell a történeteket, a változtatások szükségességét, tartalmát, az együttműködések módját. A TESZ-1 adatlap tartalmának helyes értelmezése segíti ezt a munkafázist.
 - Szükségesnek tartjuk, hogy **az elhelyezési értekezleten legyen jelen a gyermekjogi képviselő**, illetve a már felsorolt meghívottakat kiegészítettük a jegyzői gyámhatóság munkatársának jelenlétével (amennyiben van előzmény náluk).
 - **Kiemelten fontos, hogy az alapellátás családgondozója minden esetben legyen jelen az elhelyezésen. Jelenlétének hiányában lehessen akár sikertelennek nyilvánítani a tanácskozást.** Ennek az irányelvnek a kidolgozása különösen a kisebb települések családgondozóinak szempontjából fontos, mert tudomásunk van arról, hogy gyakran azért nem jelennek meg az értekezleten, mert a munkáltató nem biztosítja az utazáshoz szükséges időt, költségek megtérítését.
 - **Milyen esetben térhet el a tanácskozás javaslata a szakértői bizottság javaslatától?** Előfordul, hogy a tanácskozáson a Szakszolgálat előtt addig nem ismert, de a gyermek sorsát tekintve lényeges információ hangzik el. Protokollt kell kidolgozni arra az esetre, ha a tanácskozás javaslata eltér a szakértői bizottság javaslatától

A tematikus kiscsoportok munkájának áttekintése után összegzésként megállapítottuk, hogy a következő időszakban kidolgozásra várnak az alábbi kérdések:

- rendőrségi protokoll
- ideiglenes gondozás – krízis befogadás, avagy a 72 óra protokollja
- eltérő javaslat protokollja
- keretháló – a folyamat során kinek mikor mi a dolga, s ezek viszonyrendszere

Alapelvként kezelendő, hogy az ideiglenesen elhelyezett gyerekek ügyének megoldása kiemelt feladat minden együttműködő számára. A rendszer egészének prioritásként kell kezelnie esetüket.

Munkacsoportunk munkájának addigi eredményeit a **2009. december 1-én** megtartott **Szakmai napon** mutattuk be az alapellátás – szakellátás együttműködéseinek kérdéseivel foglalkozó többi munkacsoport számára.

Az első év második felének legfontosabb feladatait két téma köré szerveztük:

- tapasztalataink alapján szükségessé vált a szolgáltatói oldal képviselőin túl **a hatóságok képviselőinek bevonása a közös gondolkodásba;**
- a második félév fő feladataként az ún. **keretháló kidolgozását** tettük meg, amelyen szándékaink szerint végigvezetjük a gyermekvédelem szereplőinek feladatait, tevékenységeit a nevelésbe vétel, a hatósági döntés megszületéséig.

III. A hatóságok bekapcsolása a munkacsoport munkájába

2010. január 19-i munkacsoport megbeszélésünkön már jelen voltak a hatóságok képviselői: Budapest XV. kerületének gyámhatóságának és gyámhivatalának munkatársai kapcsolódtak be a munkába.

A gyámhivataloknak 2010. első napjaiban kiküldött kérdéseinkre a megkeresettek közül a miskolci Városi Gyámhivatal vezetője írásban reagált.

A hatóságok szóbeli és írásbeli véleménye elküldött munkaanyagunkról az alábbi fontos visszajelzést adta: **a közös gondolkodás során valós, megoldásra váró problémákra próbálunk reagálni.** Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása minden gyermekvédelmi szakterületen dolgozónak „húsbavágó”. A hatósági, hivatali munkatársak feladata nagyon megnehezült a Ket. módosításával, és nem elegendő a szolgáltatókkal való együttműködés pontosítása, noha ez is elengedhetetlenné vált. A gyermekvédelem fejlődésének folyamatában nem várható előrelépés az együttműködések összehangolása, más alapokra építése nélkül.

Az alábbi nagy témakörökön belül folyt a megbeszélés:

- ideiglenes hatályú elhelyezés kiváltása – avagy hogyan, milyen eszközökkel lenne biztosítható a gyermek megjelenése a szakértői bizottsági vizsgálaton?
- illetékesség kérdése – „a gyermek legjobb érdeke”
- végre nem hajtott IH – a gyermek köröztetésének kérdése
- eredménytelen védelemben vétel – megoldás a szakellátás?
- gyakori IH megszüntetések – nem lenne szerencsésebb az átmeneti gondozást igénybe venni?
- IH felülvizsgálat – határidők tarthatatlansága
- a szakértői bizottság javaslatának és a hatósági döntésnek az egymáshoz való viszonya

A munkacsoport eljutott arra a pontra, hogy nem tudja továbbfolytatni a munkát az eddigi módon, és **új irányt kell szabnia:**

- mivel a gyakorlat országosan annyira eltérő, hogy a hatóságok és a hivatalok gyakran egy légtérben sem mozognak,
- nem a munkacsoporton múlik az egységes jó gyakorlat kialakítása,
- nem feltétlenül a jogszabályokon kell változtatni, hanem elsősorban a jelenlegieket kéne jól alkalmazni,
- **így következképpen muszáj az államigazgatási hivatalokat, majd az ágazati minisztériumot bevonni a munkába.**

Megállapodtunk, hogy nélkülözhetetlen a hatóságok, hivatalok bevonása, bemozgatása annak érdekében, hogy maguk között is foglalkozzanak ezekkel a problémákkal.

Alapkérdés, hogy:

- Látják-e a regionális államigazgatási hivatalok, hogy ilyen jellegű problémák vannak a területen?
- Vannak-e ilyen jellegű problémák a területen?

Munkacsoportunk kezdeményezésére **2010. március 24-én** a Fővárosi TEGYESZ-ben egy **szakmai fórumra került sor a regionális gyámhivatalok vezetőivel**, amelyen a módszertani gyermekjóléti szolgálatok képviselői és a négy munkacsoport vezetői vettek részt.

A munkacsoportok bemutatták addigi tevékenységüket, felvetették azokat a problémákat, amelyek megoldásában a hatóságok aktív közreműködésére számítunk.

A fórumon visszaigazolást nyert, hogy a gyámhivatalok vezetői is észlelik a mindennapi működési nehézségeket, és igénylik a közös gondolkodást a jövőben is, amelynek egyik lehetséges módja, hogy szívesen bekapcsolódnak a munkacsoportok munkájába.

IV. A keretháló

Az első év második szakaszának másik nagy témája a keretháló kidolgozása volt.

Munkacsoportunk úgy döntött, hogy a rendőrségi protokoll, az eltérő javaslatok protokollja, az ideiglenes gondozás protokollja eltolódik. Kapacitásunkat a másik két nagy téma végig vitele lekötötte.

A miskolci Módszertani Gyermekjóléti Szolgálat képviselőinek közreműködésével elkészült egy kiindulási táblázat, melyben szándékaink szerint megjelenik az optimális helyzet is, nem csupán a valós gyakorlaté.

Először meg kellett vitatnunk, hogy a hatósági eljárás megindulásától az átmeneti nevelésbe vételig tartó folyamatban melyek azok a jól elkülöníthető szakaszok, amelyeket meg kívánunk jeleníteni a kerethálóban. Majd sorra kellett vennünk a folyamat szereplőit, azok pontos fogalmi meghatározását, hiszen ezáltal alakult ki a háló vízszintes és függőleges fejléce.

Munkamódszerként azt a technikát választottuk, hogy a keretháló egyes négyzeteit a munkacsoport ülésein sorra véve egyesével megvitattuk, pontosítottuk.

A keretháló 1. verziójának elkészítése három ilyen ülést igényelt, **2010. február 16-án, március 1-én és április 13-án találkoztunk.**

Az elkészült verziót a gyakorlatban a **Gyermekvédelmi Napok** keretében **2010. 05. 06-án** megtartott „Nevelésbe vétel körüli kérdések és az együttműködés” szekció keretében mutattuk be, illetve próbálhatták ki alkalmazását a szekció résztvevői.

A keretháló 1. verzióját mellékletként csatoljuk tanulmányunkhoz.

V. Nevelésbe vétel körüli kérdések és az együttműködés” szekció összefoglalója

Szekciónk összetétele:

- bölcsődei szakemberek, gyermekjóléti szolgálatok családgondozói, tegyeszes munkatársak, gondozási helyek szakemberei, családsegítő szociális munkása (összesen 38 fő).

A bölcsődei dolgozóknak külön örültünk, mert bevonhattuk őket a közös gondolkodásba.

Bemutattuk az elmúlt év munkáját, részletezve munkacsoportunk átfogó tevékenységét, valamint a négy altémával foglalkozó anyagunk tartalmát:

- Hatósági eljárás megindulása
- Befogadás az IH-s gondozási helyre
- Szakértői bizottság tevékenysége (a szociális munkás információgyűjtésére fókuszálva)
- Elhelyezési értekezlet

Bemutattuk a kerethálót, annak első verzióját, melyen végigvezettük a gyermekvédelem szereplőinek feladatait, tevékenységeit a nevelésbe vétel, a hatósági döntés megszületéséig. Ezen munkacsoportunk hónapokig dolgozott, s több terület szakembereivel elemeztük, vitattuk meg, hogy mi kerüljön bele, mi felel meg a jogi, szakmai szabályoknak, és az optimális ellátás követelményeinek. Ebbe a munkába a szolgáltatói oldal szereplőin túl már a hatóságok képviselőit is bevontunk.

A bemutatást követően kialakult beszélgetésben a prímét vitte **az ideiglenes elhelyezés alatti kapcsolattartás módja, lehetőségei.** A szabályozatlanság hiánya komoly nehézséget okoz a szakemberek számára és hátrányt a gyermekek és hozzátartozóik számára.

Az alábbi kérdések merültek fel:

- Milyen esetekben indokolt, kinek és milyen körülmények között?
- Van-e létjogosultsága IH alatt az időszakos kapcsolattartásnak?
- Pl. az időszakos kapcsolattartásnak lehet-e jogosultsága más családtagnál, különösen akkor, ha látható az, hogy hosszabb lesz az ideiglenes elhelyezés időtartama...

Elhangzott, hogy a kapcsolattartás a valóságban szemléletmód és hozzáállás-függő.

Fontos, hogy ha a családnak az alapellátásban már volt előzménye, akkor a **gyerekjóléti szolgálat családgondozója tegyen javaslatot az ideiglenes végzést hozónak a kapcsolattartásra vonatkozóan is**. Ebben a szekció résztvevői egyetértettek.

Ismét megfogalmazódott, mennyire meghatározó az IH helyszíne, tapasztalataink szerint a befogadó otthonban több lehetősége van a családnak a látogatásra, mint a nevelőszülői ellátásban történő elhelyezés esetén.

Ezen a ponton futottunk bele a szakmát egy ideje borzoló kérdésbe: **mikor indokolt az ideiglenes hatályú elhelyezés, és mikor kell nevelésbe vételt kérni. Vagyis valóban indokolt-e az IH-s beutalások ilyen magas aránya (80% fölött)?**

Eléggé kihasználja-e az alternatívákat az ideiglenes hatályú elhelyezés tekintetében a gyermekvédelem? Pl. családtagnál történő IH, esetleg átmeneti gondozás igénybe vétele – lehetőség szerint.

Gondolkoztunk az átmeneti gondozás helyszíneiről, mint IH elhelyezési lehetőségről, és arról, hogy milyen feltételekkel tudja az átmeneti gondozást nyújtó azt felvállalni. Szerencsés-e a különböző profilokat keverni? Ami ugyanúgy probléma a szakellátás gondozási helyein, ahol IH-s férőhely is van.

A szekciómunka második felében véletlenszerűen kiscsoportokra osztottuk a jelenlévőket, és konkrét feladatokat kaptak, olyan gyakorlati kérdésekkel, amelyek a mindennapokban dilemmát okoznak.

Megkértük a jelenlevőket, hogy a keretháló felhasználásával gondolkodjanak az alábbi kérdéseken úgy, hogy azon túli szakmai, etikai, emberi, objektív és szubjektív elemeket is vitassanak meg.

1. Átmeneti gondozás → csellengő gyerekek → ideiglenes gondozás → krízishelyzet

- ✓ ***Milyen lehetőségei vannak a gyermeket támogató szakembereknek?***
- ✓ ***Milyen lépéseket kell megtenniük azért, hogy a gyermeket biztonságban tudhassák?***

A kollégák kiemelték a szubjektív elem jelentőségét az események vezérlésében.

A legfontosabb konklúzió az volt, hogy az a szakember, aki „belebotlik” az otthonról megszökött gyerekbe, a saját hozzáállásával, kommunikációjával meghatározza azt is, hogy lehet-e a gyereknek együttműködést felajánlani, vagy kénytelen lesz hatósági segítséget kérni. Meg tudjuk-e szólítani a gyermekeket? Megnyílik-e egyáltalán?

Szerencsés esetben az első beszélgetésen kiderül, hogy a szülő, család milyen módon szerepel, mi történt a gyerekekkel, miért, merre és hova tart.

Egyáltalán észrevesszük-e, hogy egy gyerek cselleng, megszökött, bajban van? Ki veszi észre és hogyan???

Ezek a gyerekek az alapellátás speciális szolgáltatásait nyújtóknak, az utcai szociális munkások és készenléti szolgáltatást végzőknél jelenhetnek meg hangsúlyosan, illetve a rendőrségnek.

Ismerni kell a 72 órás ideiglenes gondozás lehetőségét, tartalmát!

Vajon ismerik-e a jelzőrendszeri tagok a készenléti szolgáltatás és a kríziselhelyezés lehetőségeit?

Az a gyerek, aki fél, belefáradt a szökésbe, egyben segítséget is kér ezeken a csatornákon, felhatalmazást is ad a felnőtteknek arra, hogy együttműködést, hidat építsen a családjával, de időt is nyer arra, hogy megfogalmazza, mit akar a jövőben.

Erre az együttműködési szándékra lehet építeni, mert a gyermek nem áll ellen alapból, és dacból a felnőttek világának.

Más kompetenciája van a segítőnek így, és nagyobb eséllyel lehet kihagyni a hatóságokat a megoldásból.

2. A gyerek hosszantartó veszélyeztettségének esetében mi számít olyan krízisnek, ami indokolttá teszi az ideiglenes elhelyezést?

- ✓ **Ki hozza meg a döntést?**
- ✓ **Milyen szintjei, színterei vannak a döntésnek?**

A jelenlevők ezt a kérdést is nehéznek értékelték, a megoldások keresésében eseteket vettek sorra, ahogy fogalmaztak, esetmegbeszélő csoportként működtek.

Azt járták körbe, hogy mi a hosszantartó veszélyeztetés, mi lehet krízis ezekben az esetekben. Ami megfoghatóan nyilvánult:

- együttműködés hiánya
- bántalmazás, abúzus
- eredménytelen védelembe vétel
- lakhatás ellehetetlenülése
- megoldhatatlan anyagi problémák: ebben a pontban továbbfolyt az eszmecsere arról, hogy az utóbbi időszakban is igaz-e, hogy az anyagi probléma mellé mindig társul más baj is, pl. mentális, életvezetési problémák, szenvedélybetegség

Kimondódott, hogy az anyagi nehézségek mélyülése szűkíti az alternatívákat az ideiglenes elhelyezés, nevelésbe vétel kiváltására: a rokonság is elszegényedett, nem tudja bevállalni a gyerekeket.

A döntési szinteket a munkacsoport a szülő-gyerek-gyerekjóléti-iskola-hatóság-rendőrség viszonyrendszerbe rendezte.

S itt is megfogalmazódott a szubjektivitás a javaslat megszületésében, a döntés meghozatala vonatkozásában.

3. Az elhelyezési értekezlet az egyéni elhelyezési terv elkészítésének is színtere. Lehetőséget ad arra, hogy az otthonát, családját veszítő gyermek számára jövőképet fessen számára a vele foglalkozó szakemberek teamje, és egy jól felépített, szervezett gondozási folyamatot tervezve építse a gyerek további életútját.

- ✓ **Ki, és milyen szakterületről mit hoz a közös munkába?**
- ✓ **Ki, mit vár(hat) el a másik szakembertől?**

A gondolkodásban a **gyermek és a szülő is megjelenik szakemberként**, hiszen ők a legkompetensebbek.

Kimondódott, hogy a **szükségeket sokkal pontosabban kell megfogalmazni**, azokat végiggondolni és összehangolni, hiszen az elhelyezési értekezleten születhet javaslat arra is, hogy a gyerek hazamenjen, illetve az itt elkészített terv lehet garancia arra, hogy az átmeneti nevelés elérje a célját, a hazagondozás reális lehessen.

Ez a munkacsoport is megfogalmazta: **elengedhetetlen a gyerekjóléti szolgálat családgondozójának jelenléte az elhelyezési értekezleten**, hiszen optimálisan ő a család és a helyben elérhető szolgáltatások legjobb ismerője, így a gyerek jövőjének tervezésben fontos és kompetens személy.

Meg kell oldani, hogy ne legyen általános probléma a hiánya!!! Akár jogszabály változtatás formájában is meg kell erősíteni ezt.

Az együttes munka, a közös gondolkodás során a keretháló működőképesnek, jó munkónak bizonyult azok számára is, akik most látták, most használták először.

Véleményünk szerint jó hangulatú műhelymunka alakult ki.

VI. A munkacsoport tervei a következő évre

1. Az átmeneti nevelésbe vételi eljárás protokolljának kidolgozása második szakaszába érkezik: az összeállított vázlat részletes kidolgozása szükséges a hatóságok képviselőinek bevonásával.
2. Feladat az elhalasztott rendőrségi protokoll, az eltérő javaslatok protokollja, az ideiglenes gondozás protokolljának kidolgozása ún. külső tagok bevonásával.
3. A keretháló véglegesítése és részletes magyarázatokkal történő ellátása.

Hosszú távú tervként anyagunk bevezetése, monitorozása és a lehetséges jogszabályi változtatások végiggondolására tett javaslataink elkészítése merülhet fel.

Az átmeneti nevelésbe vétel kérdéseivel foglalkozó munkacsoport zárótanulmányának elkészítésében részt vettek:

- Gúr Péter Attila, Lasztócziné Szomorú Mónika, Miskolci Gyermekjóléti Módszertani Központ
- Csillag Mirna, Budapest XV. kerület Gyermek- és Ifjúságjóléti Központ
- Vida Zsuzsanna, Fővárosi Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat.

Mellékletként a kerethálón kívül csatoljuk a munkacsoport résztvevőinek listáját a 2009. szeptemberi, decemberi és a 2010. májusi állapot szerint.

Budapest, 2010. május 31.